

TAGEM
AR-GE & İNOVASYON

TOHUMCULUK

SEKTÖR POLİTİKA BELGESİ

2018-2022

TAGEM
AR-GE & İNOVASYON

TOHUMCULUK SEKTÖR POLİTİKA BELGESİ 2018-2022

ANKARA - 2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	6
HAZIRLAYANLAR	7
YÖNETİCİ ÖZETİ	9
1.GİRİŞ	15
2. MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ	19
2.1. Temel Göstergelerle Tohumculuk Sektörü	19
2.1.1. Dünya	19
2.1.2. Türkiye	20
2.2. Üretim Yapısı	28
2.2.1 Üretim Sistemi ve İşletmelerin Durum Değerlendirmesi	28
2.2.2. Maliyet Değerlendirmesi	31
2.2.3 Finansman Yapısı	31
2.2.4. Yatırım, Mekanizasyon ve Modernizasyon Yapısı	31
2.3. Pazarlama Yapısı	31
2.4. Ar-Ge	32
2.5. Kamu ve STK'ların Rolü	33
2.5.1. Kurumsal Çerçeve	33
2.5.2. Yasal Çerçeve	33
2.5.3. Uluslararası Entegrasyon	34
2.5.4. Denetim	34
2.5.5. Tescil ve Sertifikasyon	35
2.5.6. Destekler	35
2.5.7. Örgütlenme Durumu	35
3. SORUN ALANLARI	39
3.1. Ar-Ge	39

3.2. Üretim Maliyetleri	39
3.3. Mevzuat ile İlgili Sorunlar	39
3.4. Finansman	39
3.5. Fide, Fidan üretim, denetim ve pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar	39
4. 2018-2022 DÖNEMİ PROJEKSİYONLARI	43
5. SEKTÖRE YÖNELİK POLİTİKALAR	51
5.1. Mevcut Politikaların Değerlendirilmesi	51
5.2. 2018-2022 Dönemi Politikaları	52
KAYNAKÇA	56
TABLolar DİZİNİ	
Tablo 1. Dünya Tohum Üretim Hacmi (2012)	19
Tablo 2. Dünya Tohum Dış Ticareti (Ton)	20
Tablo 3. Süs Bitkileri Üretim Alanları (da)	21
Tablo 4. 2016 yılı Süs Bitkileri Üretim Miktarları (adet)	21
Tablo 5. Sebze Türlerine göre fide üretim miktarları (adet)	22
Tablo 6. Türkiye'de Sertifikalı Tohum Üretimi (Ton)	23
Tablo 7. Sertifikalı Fide/Fidan Üretim Miktarları (Bin Adet)	24
Tablo 8. Türkiye'de Tohum İhracatı (Ton)	25
Tablo 9. Türkiye Tohum İthalatı (Ton)	26
Tablo 10. Türkiye'de Tohum Üretiminin İhtiyacı Karşılama Oranı (2016)	27
Tablo 11. Sertifikalı Tohum Üretiminde Kamu-Özel Sektör Payları	29
Tablo 12. Tohumculuk Alanında Faaliyet Gösteren Şirket Yapıları	30
Tablo 13. Kuruluş Şekline Göre Şirket Yapıları	30
Tablo 14. Sermaye Şekline Göre Şirket Yapıları	31
Tablo 15. TÜRKTÖB'a Bağlı Alt Birlikler	36
Tablo 16. Tohum üretimi gelecek dönem tahminlerinde kullanılan değişkenler	43

Tablo 17. Buğday tohum üretim, arz, ihtiyaç tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı	44
Tablo 18. Arpa tohum üretim, arz, ihtiyaç tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı	45
Tablo 19. Mısır tohum üretim, kullanım tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı	46
Tablo 20. Patates tohum üretim, arz tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı	47
Tablo 21. Sebze tohum üretim, kullanım tahmini	47
Tablo 22. Tohumculuk Sektörü Sorun Alanları ve Eylem Planları	53v

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sektörün Üretim ve Pazarlama Yapısı	32
--	----

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
GKGM	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
ISF	International Seed Federation
ISTA	International Seed Testing Association
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
TÜRKTED	Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği
TÜRKTOB	Türkiye Tohumcular Birliği
UPOV	International Union for the Protection of New Varieties of Plants

HAZIRLAYANLAR

BAŐKAN

Doç. Dr. Cengizhan MIZRAK Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

RAPORTÖR

Koray DOĞU Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

Merve BOLAT Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

KOORDİNATÖR

M. Cihad KAYA Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

Mehmet KİLCİ Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

Dr. Gonca GÜL YAVUZ Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

Erdal EROL Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

Dr. Berrin TAŐKAYA TOP Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

Hakan SAÇTI Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM

KATKI SAĞLAYANLAR (Kurum Alfabetik Sıralama)

Muzaffer IŞIK Bitki Islahçıları Alt Birliği

Handan BÜYÜKDEMİRCİ Fidan Üreticileri Alt birliği

Sedat DERELİ Fidan Üreticileri Alt birliği

Dr. Öğr. Üyesi Osman YILDIZ Karabük Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Prof. Dr. Zeki BAYRAMOĞLU Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Dilber DURMUŐ Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği

Ahmet NAMALDI	Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği
Sezgin KARADENİZ	Tarım ve Orman Bakanlığı-BÜGEM
Mehmet ÇAKMAK	Tarım ve Orman Bakanlığı-BÜGEM
Nuriye DURSUN	Tarım ve Orman Bakanlığı-GKGM
Özlem MUTLU	Tarım ve Orman Bakanlığı-SGB
Ayfer ŞAHİN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
İlhan SUBAŞI	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü
Dr. Dürdane MART	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Adana Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü
Gözde ÇELİK ÖZER	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Dr. M. Cavit ÖZER	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Sakarya Mısır Araştırma Enstitüsü
Dr. Volkan GÖZEN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Antalya Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü
Dr. Abdullah ÜNLÜ	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Antalya Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü
Gökhan KIZILCI	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Dr. Evran DOĞAN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Dr. Gülay BEŞİRLİ	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü
Dr. Fatih ÖZDEMİR	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Konya Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü
Murat KÜÇÜKÇONGAR	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Konya Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü
İsmail SAYİM	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü

Selami YAZAR	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü
Dr. Zeliha YASAN ATASEVEN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
Demet BURUCU	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
Dr. Rahmi TAŞÇI	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
Bülent SAYAL	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM
Dr. Abdulkadir AYDOĞAN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü
Bayram ÖZDEMİR	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü
Dr. Semra BULGUER ACER	Tarım ve Orman Bakanlığı-TAGEM Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü
Oğuz YÜCEL	Tarım ve Orman Bakanlığı-TİGEM
Noyan AVGIN	Tarım ve Orman Bakanlığı-TİGEM
Başak UĞUR	Tarım ve Orman Bakanlığı-TMO
Rıza BALCI	Tarım ve Orman Bakanlığı-TMO
Hikmet Yasir VELİOĞLU	Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği
Dr. Müfit ENGİZ	Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği
Nihal POYRAZ	Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği
Burhanettin TOPSAKAL	Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği
Yıldıray GENÇER	Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği
Yusuf DEMİR	Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği
İbrahim KÜÇÜK	Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği
Muhteşem TORUN	Türkiye Tohumcular Birliği
Kamil YILMAZ	Türkiye Tohumcular Birliği
Sezer ATSAN	Türkiye Ziraat Odaları Birliği

YÖNETİCİ ÖZETİ

Tohumculuk Sektör Politika Belgesi 2018-2022 Türkiye gıda ve tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanması kapsamında; sektörün mevcut durumunun, sorun alanlarının ve gelecek eğilimlerinin ortaya konması ve 2018-2022 döneminde izlenecek politikaların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında, tohumculuk sektöründe dünya ve Türkiye’de genel olarak mevcut durum değerlendirmesinin yanı sıra Türkiye üretim yapısı, pazarlama yapısı, kamu ve STK’ların rolü gibi konularda genel bir görünüm sunulmuş, sektöre yönelik politikalar değerlendirilmiş ve sektörün sorunları ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında 2018-2022 projeksiyonu yapılmış ve 2018-2022 dönemi politikaları belirlenmeye çalışılmıştır. Süreç kapsamında, hazırlanan Bakanlık taslağı, düzenlenen çalıştayda sektör temsilcileri ile paylaşılmış ve görüşleri alınmıştır.

Tarımsal üretimin başlangıcı ve birçok bitkinin çoğaltım materyali tohum, ülkelerin tarım ve gıda sektörleri için stratejik bir öneme sahiptir. Gıda zincirinin ilk halkasını, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin ise yapısal göstergesini oluşturan tohum, günümüzde sadece tarımsal bir girdi değil aynı zamanda teknoloji kullanılarak elde edilen ve yüksek gelir getiren ekonomik değere sahip bir üründür. Bu kapsamda sektörün tarihsel gelişimine bakıldığında ilk defa 1925 yılında farklı ekolojik bölgelerde tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. 1950 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri tohumluk üretimi ile görevlendirilmiş, ilk özel tohumculuk şirketi ise 1961 yılında kurulmuştur. 1963 yılında 308 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun çıkmasıyla tedarik sisteminde kamu ağırlıklı bir sisteme geçilmiş ve 1980 yılına kadar bu sistem devam etmiştir. 1980 yılından itibaren Türkiye yeni bir piyasa yapısı ve çeşit arayışına girmiştir. Bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ile sektör, özel kesimin yer almaya başladığı rekabetçi, yeni çeşitlerin geliştirildiği ve fiyatların serbest piyasa koşullarında belirlendiği bir yapıya kavuşmuştur. 2004 yılında 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, 2006 yılında ise 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun çıkarılması ile birlikte sektörün üretimi ve ticaretinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Türkiye’de 2000’li yıllarda 100 civarında olan tohumculuk sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı son 15 yılda göstermiş olduğu artışla günümüzde 832’ye ulaşmış olup bu durum yurtiçi sertifikalı ve kaliteli tohumluk kullanım ve üretimini önemli oranda arttırmıştır.

Uluslararası Tohum Federasyonu (ISF) 2012 verilerine göre, küresel tohum üretim değeri 44,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, ABD (%26,7) ve Çin (%22,1) ilk iki sırada yer almıştır. AB ülkelerinden Fransa ise %6,2’lik pay ile üçüncü sırada yer almış, Fransa’yı, Almanya (%2,6), İtalya (%1,7), İspanya (%1,5) izlemiştir. Dünya tohum piyasasında Türkiye ise %2 pay ile 11. sırada yer almaktadır. Dünyada 2016 yılı itibarıyla yaklaşık 9,2 milyon ton tohum dış ticarete konu olmuştur ve bu değer önceki yıla oranla %21 artış göstermiştir. 2016 yılı itibarıyla dünya tohum ihracatının %45,6’sı 9 ülke tarafından gerçekleştirilmekte ve ABD %13,5’lik payla ilk sırada yer almaktadır. Türkiye tohum dış ticaretinde 10. sırada yer almaktadır.

Türkiye’de sertifikalı tohum üretimi 2000 - 2017 yılları arasında 5,5 kat artarak 1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Sertifikalı tohum üretiminde buğday, arpa, mısır ve patates tohumu önde gelen ürünlerdir. Türkiye’de tohum ihracatı 2002-2017 döneminde 5,5 kat artarak, 2017 yılı itibarıyla 44 bin 353 ton ve tohum ithalatı ise 2 kat artarak

39 bin 294 ton olarak gerçekleşmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise 2016 yılında % 89 iken 2017 yılında % 93 olmuştur. Türkiye’de 2010 - 2017 döneminde toplam fide/fidan üretimi ise 3,7 kat artış göstererek, 2017 yılında 238,3 milyon adete ulaşmıştır. Bununla beraber türler bazında üretilen sebze fidesi miktarı 1995 yılında 250 bin adet iken, 2017 yılında 2,9 milyar adet seviyesine ulaşmıştır. 2002-2016 yılları arasında süs bitkileri üretim alanları 2,5 kat artmıştır. 2016 yılı süs bitkileri üretim değeri yaklaşık 4 milyar TL’dir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu eliyle yürütülen tohumculuk hizmeti ve tohum üretimi 1980’li yıllardan sonra uygulanan kamu politikaları ile kamu ve özel sektörün yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür. 2000’li yıllardan itibaren kamu, üretim faaliyetlerini Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü ve ilgili Enstitüler eliyle hububat ve yem bitkileri alanında gerçekleştirmekte ve sektörün sertifikasyon, tescil ve denetim faaliyetlerinde yer almaktadır. Özel kesimin sektörde yer almasıyla rekabetçi bir kimlik kazanan tohumculuk sektöründe, 2010 yılında toplam tohumluk üretiminin %63’ü, 2016 yılında ise %92’si özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Özel sektör tohumculuk kuruluşlarının faaliyetleri, çeşit geliştirme ile başlayan ve ticari tohumluğun pazarlanmasına kadar uzanan tohumculuk zincirinin değişik aşamaları üzerinde odaklanmaktadır. Tohumculuk zinciri başlıca çeşit geliştirme ve adaptasyon denemeleri, tohumluk üretimi ve işleme ile tohumluk pazarlama olarak üç faaliyet şeklinde ele alındığında şirketten şirkete değişmekle birlikte, özel sektör kuruluşlarının bu faaliyetlerden biri veya aynı zamanda bir kaçında yer aldığı görülmektedir. Tohumluk üretimi sektörde yer alan 832 şirketin sözleşme yapmış olduğu 42 bin 610 müstahsil çiftçi aracılığıyla yapılmaktadır. Şirketler kendi faaliyet konuları ile ilgili alt birliğe bağlı olarak mevcut sistem içerisinde üretimlerini gerçekleştirmektedirler.

Çalışma kapsamında 2018-2022 dönemine yönelik buğday, arpa, mısır tohumu, patates ve sebze tohumları için yapılan projeksiyonlara göre politika döneminde üretim artışları yaşanacağı ve bu sayede ihtiyacın karşılanma oranlarında önemli artışlar olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda tohum üretiminin 2022 yılında buğday için 652 bin ton, arpa için 139 bin ton, mısır için 70 bin ton ve patates için 271 bin ton olacağı tahmin edilmektedir. Büyük oranda ithalata dayanan sebze tohumculuğunda da üretim artışları gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türkiye’de tohumculuk faaliyetleri 2006 yılında çıkarılan 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile sektördeki pek çok sorun çözüme kavuşturulmuştur. Ancak mevcut durumda Ar-Ge, üretim maliyetleri, finansman, mevzuat ile ilgili sorunlar ve fide / fidan üretim, denetim ve pazarlanmasında yaşanan sorunlar devam etmektedir. Çalıştay kapsamında sorunların çözümüne yönelik hazırlanan eylem planlarında ıslahçı kuruluşların kapasitelerini geliştirme yönündeki çalışmaların (teknolojik alt yapı, ara eleman ihtiyacı, damızlık materyal sağlanması) yapılması, öncelikle ithal edilen tohum çeşitlerinin yerine yerli çeşitlerin üretiminin sağlanması, tohumculuk destekleri ve sübvansiyonlu kredilerin bu amaca uygun olarak verilmesi, Ar-Ge konusunda kamu ve özel sektör işbirliğinin artırılması ve Organize Tohumculuk Bölgeleri oluşturulması eylemleri yer almıştır.

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Türkiye’de gıda ve tarım politikalarının belirlenmesi ve uygulanması kapsamında hazırlanan sektör politika belgeleri, sektörün mevcut durumunun, sorun alanlarının ve gelecek eğilimlerinin ortaya konması ve 2018-2022 döneminde izlenecek politikaların ve hayata geçirilecek uygulamaların sektör paydaşlarının katkı ve görüşlerinin alınması yoluyla belirlenmesi amacını taşımaktadır. “Tohumculuk Sektör Politika Belgesi 2018-2022” bu amaçla hazırlanmıştır. Çalışmalar kapsamında özel sektörün katılımıyla sektör çalıştay düzenlenmiş ve çalıştayda sektöre yönelik değerlendirmelerin taraflarca paylaşılmasının yanında sektördeki sorun alanları belirlenerek bunlara yönelik çözüm önerileri ve eylem planları hazırlanmıştır.

Sektör farklı istatistiki sınıflamalara göre şu şekilde tanımlanmaktadır:

NACE Rev2 No: 01.11.14, 01.13.17, 01.13.19, 01.19.01-02, 01.25.08, 01.30.03-Tohum yetiştiriciliği, 01.64.01-Tohum işlenmesi.

G.T.İ.P. No: 06- Canlı bitki ve çiçekçilik, 07- Sebzeler, 10- Hububat, 12- Çeşitli tohum ve meyveler sanayi ve tababette kullanılan bitkiler (seçilmiş G.T.İ.P kodları).

Türkiye’de tohumculuk sektörü 5553 sayılı kanun kapsamı olarak ifade edilen “tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar” ile ilgili düzenlemeleri kapsar.

Sertifikalı tohumluk, tohumluğun fiziksel, biyolojik ve genetik değer bakımından özellikleri belirlenen ve resmi makamlarca bu özellikleri belirlenen tohum demektir. Bu kapsamda çalışmada yapılan değerlendirmeler sertifikalı tohum verileri esas alınarak yapılmıştır.

Tarımsal üretimin başlangıcı ve birçok bitkinin çoğaltım materyali tohum, ülkelerin tarım sektörleri için stratejik bir öneme sahiptir. Gıda zincirinin ilk halkasını, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin ise yapısal göstergesini oluşturan tohum, günümüzde sadece tarımsal bir girdi değil aynı zamanda teknoloji kullanılarak elde edilen ve yüksek gelir getiren ekonomik değere sahip bir üründür. Bu kapsamda sektörün tarihsel gelişimine bakıldığında ilk defa 1925 yılında farklı ekolojik bölgelerde tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. 1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri tohumluk üretimi ile görevlendirilmiş, ilk özel tohumculuk şirketi ise 1961 yılında kurulmuştur. 1963 yılında 308 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun çıkmasıyla tedarik sisteminde kamu ağırlıklı bir sisteme geçilmiş ve 1980 yılına kadar bu sistem devam etmiştir. 1980 yılından itibaren Türkiye yeni bir piyasa yapısı ve çeşit arayışına girmiştir. Bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ile sektör, özel kesimin yer almaya başladığı rekabetçi, yeni çeşitlerin geliştirildiği ve fiyatların serbest piyasa koşullarında belirlendiği bir yapıya kavuşmuştur. 2004 yılında 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, 2006 yılında ise 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu’nun çıkarılması ile birlikte sektörün üretimi ve ticaretinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Türkiye’de 2000’li yıllarda 100 civarında olan tohumculuk sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı son 15 yılda göstermiş olduğu artışla günümüzde 832’ye ulaşmış olup bu durum yurtiçi sertifikalı ve kaliteli tohumluk kullanım ve üretimini önemli oranda arttırmıştır (TOB,2017).

MEVCUT DURUM
DEĞERLENDİRMESİ

2

2. MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Temel Göstergelerle Tohumculuk Sektörü

2.1.1. Dünya

2.1.1.1. Üretim

Uluslararası Tohum Federasyonu (ISF) 2012 verilerine göre, küresel tohum üretim değeri 44,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, ABD (%26,7) ve Çin (%22,1) ilk iki sırada yer almıştır. AB ülkelerinden Fransa ise %6,2'lik pay ile üçüncü sırada yer almış, Fransa'yı, Almanya (%2,6), İtalya (%1,7), İspanya (%1,5) izlemiştir. Dünya tohum piyasasında Türkiye ise % 2'lik pay ile 11. sırada yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Dünya Tohum Üretim Hacmi (2012)

	Değer (Milyon Dolar)	Payı (%)
ABD	12.000	27
Çin	9.950	22
Fransa	2.800	6
Brezilya	2.625	6
Kanada	2.120	5
Hindistan	2.000	5
Japonya	1.350	3
Almanya	1.170	3
Arjantin	990	2
İtalya	767	2
Türkiye	750	2
İspanya	660	2
Hollanda	590	1
Rusya	500	1
İngiltere	450	1
Diğer	6.203	14
TOPLAM	44.925	100

Kaynak: ISF

2.1.1.2. Dış Ticaret

Dünyada 2016 yılı itibariyle yaklaşık 9,2 milyon ton tohum dış ticarete konu olmuştur ve bu değer önceki yıla oranla %21 artış göstermiştir. Tablo 2 incelendiğinde, 2016 yılı itibariyle dünya tohum ihracatının %45,6'sının 9 ülke tarafından gerçekleştirildiği ve ABD'nin %13,5'lik payla ilk sırada yer aldığı ve tablodaki 8 AB ülkesinin ise %32,1 payla dünya tohum ticaretinde önde geldiği görülmektedir. Türkiye dünya tohum ticaretinde 10. sırada yer almaktadır. (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya Tohum Dış Ticareti (Ton)

	2014		2015		2016	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
ABD	291.702	486.324	202.568	521.843	201.855	322.097
İtalya	258.718	335.799	484.753	313.769	750.438	104.660
Polonya	172.648	94.395	159.164	262.918	240.018	241.915
Hollanda	211.166	124.489	227.632	153.957	559.043	136.419
Almanya	173.003	107.316	400.847	127.938	224.900	137.122
İspanya	251.059	142.133	257.417	107.512	303.629	89.949
Fransa	107.575	84.906	154.237	104.693	177.372	502.960
İngiltere	210.456	124.081	240.902	102.377	107.398	28.214
Belçika	113.242	93.809	159.334	67.488	656.866	194.152
Türkiye	28.594	25.180	25.773	22.461	26.071	21.124
Diğer	1.317.626	1.891.731	1.554.724	2.080.107	1.724.366	2.656.477
Toplam	3.135.789	3.510.163	3.867.351	3.865.063	4.971.956	4.435.089

Kaynak: ISF

2.1.2. Türkiye

Türkiye'de 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu gereği yalnızca kayıt altına alınmış tohumlukların ticaretine izin verilir. Bu kapsamda çalışmada yer alan veriler, ülkemizde kayıt altına alınarak sertifikalı üretimi yapılan türlerin tohum üretim verileri esas alınarak hazırlanmıştır.

2.1.2.1. Üretim

Türkiye'de sertifikalı tohum üretimi 2000 - 2017 yılları arasında 5,5 kat artarak 1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 6). Yıllar itibari ile üretim miktarları incelendiğinde, bazı tohumlukların üretimi artarken bazılarında düşüş

gözlenmektedir. 2000-2017 döneminde Türkiye tohum üretiminde en büyük artış baklagillerde (mercimekte 43 kat, nohutta 15 kat) gerçekleşirken, pamukta bir önceki yıla göre % 27 artış meydana gelmiştir.

Türkiye’de 2010 - 2017 döneminde toplam fide/fidan üretimi ise 3,7 kat artış göstererek, 2017 yılında 238,3 milyon adete ulaşmıştır (Tablo 7). Bununla beraber türler bazında üretilen sebze fidesi miktarı 1995 yılında 250 bin adet iken, 2017 yılında 2,9 milyar adet seviyesine ulaşmıştır (Tablo 5).

Süs bitkileri ülkemizde tarımsal üretimin en yeni ve gelişmeye açık koludur. Büyüyen şehirler, bulunduğumuz coğrafyada yeniden şekillenen komşu ülkeler ve Türk Cumhuriyetleri hedef pazarlar olarak sektörün hızla gelişmesine imkân sağlayacak durumdadır. 2002-2016 yılları arasında süs bitkileri üretim alanları 2,5 kat artmıştır. 2016 yılı süs bitkileri üretim değeri yaklaşık 4 milyar TL’dir (Tablo 3-4).

Tablo 3. Süs Bitkileri Üretim Alanları (da)

Faaliyet Alanı	2002*	2009*	2010*	2011*	2012*	2013**	2014**	2015**	2016**
Kesme Çiçekler	10.097	15.434	10.973	10.874	11.213	11.047	11.374	11.826	11.949
İç Mekân Süs Bitk.	800	1.769	998	1.127	721	1.105	1.081	1.465	1.312
Dış Mekân Süs Bitk.	8.017	19.611	33.853	35.071	35.724	32.421	35.996	32.293	34.721
Çiçek Soğanları	256	755	543	788	1.147	552,70	568	613	597
Toplam	19.170	37.569	47.009	47.860	48.805	45.127	49.019	46.197	48.580

Kaynak: *TOB

**TÜİK, 2016

Tablo 4. 2016 yılı Süs Bitkileri Üretim Miktarları (Bin adet)

Ürün Grupları	
Kesme Çiçekler	1.037.996
İç Mekân Süs Bitkileri	38.151
Dış Mekân Süs Bitkileri	412.228
Çiçek Soğanları	25.337
Toplam	1.513.713

Kaynak: TÜİK, 2016

Tablo 5. Sebze Türlerine göre fide üretim miktarları (Bin adet)

Türler	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Domates	1.166.832	1.214.796	1.278.113	1.257.520	1.261.642	1.075.122
Biber	294.701	289.813	281.902	300.841	383.941	356.697
Hıyar	142.557	163.122	131.373	133.449	142.899	117.085
Patlıcan	83.440	91.509	93.773	93.645	88.410	61.234
Kavun	55.158	47.475	64.009	69.626	73.499	73.303
Karpuz	81.429	71.013	90.951	137.331	89.856	102.788
Marul	380.423	341.979	256.220	519.579	633.714	590.142
Kabak	2.463	10.880	10.679	17.641	16.244	22.998
Karnabahar	97.785	58.357	44.653	86.436	49.841	33.201
Lahanagiller	157.341	165.899	136.407	216.237	247.928	277.293
Brokoli, Kereviz, Enginar, Maydanoz, Alabaş, Pazı vs.	52.626	22.152	34.514	79.622	47.671	62.057
Diğer	16.268	11.330	13.485	11,75	39.296	6.149
Toplam	2.563.245	2.539.448	2.486.030	2.989.810	3.143.744	2.910.936

Kaynak: Fide-Bir, TOB İl Müdürlükleri, 2017

Tablo 6. Türkiye'de Sertifikalı Tohum Üretimi (Ton)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Buğday	116.083	176.202	315.676	410.766	327.924	421.588	403.769	484.24	485.225	508.191
Patates	23.275	63.901	70.654	96.295	185.485	150.908	163.269	175.397	231.592	258.180
Arpa	19.203	22.307	34.416	48.401	43.162	79.189	82.216	125.018	99.628	119.474
Mısır	11.987	30.167	35.234	31.338	32.796	38.576	66.578	56.671	52.791	58.094
Ayçiçeği	2.600	6.522	11.854	14.137	14.732	18.756	23.769	17.494	21.757	28.022
Mercimek	-	285	107	589	894	2.078	305	1.140	14.505	12.290
Pamuk	9.165	19.581	15.679	16.911	23.074	10.260	11.621	8.883	14.379	19.929
Çeltik	1.021	3.505	5.521	8.649	8.627	7.629	9.334	8.945	12.958	10.491
Nohut	699	157	253	309	1.239	1.603	1.726	2.305	4.059	10.658
Soya	981	201	1.982	2.274	2.248	3.699	3.408	2.443	3.664	4.101
Sebze	855	1.942	2.500	2.213	2.115	1.576	1.656	2.782	3.291	3.832
Ş. Pancarı	3.438	2.720	466	1.479	1.166	896	1.163	1.448	1.168	1.195
Fiğ	1.425	2.050	858	876	876	385	686	974	1.114	1.139
Yonca	381	476	349	473	670	610	560	634	794	887
Aspir	-	-	397	269	250	750	807	644	772	975
Yerfıstığı	0	101	70	114	147	171	151	139	206	197
Sorgum	1	160	180	226	133	155	216	308	192	78
Korunga	621	1.232	56	200	2	12	46	31	188	385
K. Fasulye	45	30	-	-	62	54	44	109	179	623
Çayırotu vb	303	636	56	3	208	106	87	236	107	167
Y. Şalgamı	-	5	-	14	12	55	92	18	53	6
Yem Pancarı	-	10	26	33	44	8	5	61	36	31
Kanola	-	-	107	63	12	91	28	82	31	6
Susam	1	-	1	14	0	3	3	0	18	-
Diğer	13	-	1.523	1.686	1.024	4.035	4.369	6.333	9.219	-
Toplam	192.096	332.190	497.964	637.330	646.905	743.193	775.909	896.298	957.925	1.049.366

Kaynak: TOB,2017

Tablo 7. Sertifikalı Fide/Fidan Üretim Miktarları (Bin Adet)

	Çilek Fidesi	Meyve	Asma	Toplam
2010	32.257	27.954	3.408	63.619
2011	30.477	30.895	3.500	64.872
2012	32.221	45.394	3.394	81.009
2013	51.123	56.028	7.130	114.280
2014	95.202	58.385	5.465	159.052
2015	68.237	58.861	4.981	132.079
2016	68.804	65.047	4.350	138.201
2017	132.867	101.677	3.826	238.370

Kaynak: TOB,2017

2.1.2.2. Dış Ticaret

Türkiye’de tohum ihracatı 2002-2017 döneminde 5,5 kat artarak, 2017 yılı itibariyle 44 bin 353 ton olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem itibariyle tohum ithalatı ise 2 kat artarak 39 bin 294 ton olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılı itibariyle ihraç edilen tohumların %89’unu; buğday (%34), ayçiçeği (%28) ve mısır (%27) tohumu ihracatı oluşturmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Türkiye’de Tohum İhracatı (Ton)

	2002	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	*2017
Buğday	20	-	4.825	3.444	9.768	3.049	1.354	964	19.800	5.070
Ayçiçeği	1.416	3.271	8.017	10.810	11.646	10.292	16.137	10.719	16.312	19.385
Mısır	4.694	6.120	8.874	9.428	9.628	13.186	13.439	12.250	15.698	8.945
Arpa	-	-	86	350	48	60	4.875	127	1.727	224
Pamuk	1.854	3.884	3.123	4.552	4.113	1.459	884	958	1.413	2.833
Patates	0	0	156	173	149	2.200	3.135	0	833	4.751
Yem Bit.	1	-	1.357	281	393	483	497	589	473	740
Çim-Çayırotu	27	24	144	165	250	158	115	101	72	100
Sebze	100	515	2.093	319	240	120	204	141	362	370
Ş. Pancarı	-	-	92	84	6	85	167	161	237	124
Soya	-	-	0	2	15	28	1	89	93	614
Çeltik	-	-	10	10	11	12	18	6	6	0
Yerfıstığı	-	-	0	0	0	14	3	0	0	0
Kanola	-	-	0	22	0	8	0	0	0	0
Diğer	-	-	809	914	1.170	2.165	1.307	604	1.195	1.198
Toplam	8.112	13.814	29.586	30.554	37.439	33.320	42.135	26.708	58.222	44.353

Kaynak: TOB,2017 *2017 verileri kesin değildir.

2017 yılı itibariyle Türkiye’nin tohum ithalatı ise 39 bin 294 ton olarak gerçekleşmiş olup, ithalatında en büyük payı %53,3 ile patates ve %12,9’luk payla yem bitkileri almıştır. 2002-2017 döneminde en çok ithalat artışı ise 22,4 kat ile yem bitkilerinde ve 4,2 kat ile ayçiçeğinde gerçekleşmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Türkiye Tohum İthalatı (Ton)

	2002	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	*2017
Patates	14.147	9.712	22.025	20.788	18.997	8.041	18.823	38.440	26.386	16.255
Yem Bit.	403	3.989	1.105	2.147	2.763	4.121	3.714	4.134	6.387	9.028
Çim-Çayır otu	2131	2.859	3.522	4.373	3.848	4.974	4.569	4.198	4.765	5.818
Mısır	784	4.568	3.164	2.462	2.667	1.559	1.499	1.938	3.535	3.004
Ayçiçeği	177	125	387	196	157	186	295	571	1.292	752
Buğday	129	563	3.434	1.269	612	892	408	756	1.193	589
Sebze	1.148	1.691	3.185	1.056	1.223	499	814	811	1.057	972
Ş. Pancarı	86	8	895	314	159	277	216	622	772	409
Kanola	50	51	81	88	152	103	78	87	130	52
Arpa	-	20	58	133	93	131	122	106	106	317
Çeltik	-	-	17	109	1	20	35	1.276	47	205
Pamuk	166	290	147	148	60	20	9	31	8	38
Soya	6	-	0	10	0	5	9	0	0	0
Diğer	-	-	2.591	3.661	2.429	15.226	2.594	3.570	3.813	1.854
Toplam	19.227	23.876	40.610	36.754	33.160	36.056	33.185	56.539	49.491	39.294

*Kaynak: TOB,2017 *2017 verileri kesin değildir.*

2.1.2.3. Kullanım ve Kendine Yeterlilik

Türkiye tohumluk konusunda kendine yetebilecek kaynaklara sahip bir ülkedir. Buğday, çeltik, hibrit ayçiçeği, hibrit mısır, patates, soya, pamuk, pancar ve mercimekte yenileme esasına göre sertifikalı tohumluk üretim miktarı yurtiçi ihtiyacını büyük oranda karşılamaktadır. Özellikle ayçiçeği ve hibrit mısırdaki yüksek oranda üretim fazlası bulunmakta ve bu iki ürün tohumluk ihracatında önemli bir yer tutmaktadır.

Yemlik tane baklagillerden nohut ve kuru fasulyede, kışık sebzelerde ve yem bitkilerinde ise yüksek oranda sertifikalı tohumluk açığımız bulunmaktadır ve ülkemiz bu çeşitlerde ithalatçı ülke konumundadır (TOB, 2017).

Tablo 10. Türkiye'de Tohum Üretiminin İhtiyacı Karşılama Oranı (2016)

	Yetiştiricilik yapılan Ekim Alanı (da)	Yenileme Süresine Göre Tahmini Tohumluk İhtiyacı (Ton)	Sertifikalı Üretim (ton)	Üretimin İhtiyacı Karşılama Oranı (%)
Buğday	76.719.448	511.463	485.225	95
Patates	1.449.004	217.351	231.592	107
Arpa	27.400.521	182.670	99.628	55
Hibrit Mısır	6.800.192	20.401	52.791	259
Hibrit Ayçiçeği	7.201.081	2.880	21.757	755
Mercimek	2.522.360	8.408	14.505	173
Pamuk	4.160.098	8.320	14.279	172
Çeltik	1.160.563	11.606	12.958	112
Tritikale	376.348	3.763	6.509	173
Nohut	3.595.289	11.984	4.059	34
Soya	381.804	3.436	3.664	107
Şekerpancarı	3.224.477	1.290	1.168	91
Fiğ	4.428.378	7.971	1.114	14
Yulaf	994.376	5.303	921	17
Yonca	6.501.107	3.251	794	24
Aspir	395.710	1.187	772	65
Yerfıstığı	422.444	2.112	206	10
Sorgum-Sudan Otu	16.814	25	192	760
Korunga	1.936.940	5.165	188	4
Kuru Fasulye	898.197	2.994	179	6
Çim ve Çayırotu	3.060.753	3.571	107	3
Yemlik Pancar	23.408	35	36	101
Kanola	354.530	355	31	9
Çavdar	1.146.493	10.318	0	0
Diğer	-	-	5.251	-

Kaynak: TOB,2017 *2017 verileri kesin değildir.

2.2. Üretim Yapısı

Türkiye’de tohumculuk sektörü sertifikalı üretim dikkate alınarak, tarla bitkileri (hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, yem bitkileri, endüstri bitkileri), sebze tohumları ve fideleri, süs bitkileri ve meyve fidanları alt başlıklarında ele alınmaktadır.

2.2.1 Üretim Sistemi ve İşletmelerin Durum Değerlendirmesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında kamu eliyle yürütülen tohumculuk hizmeti ve tohum üretimi 1980’li yıllardan sonra uygulanan kamu politikaları ile kamu ve özel sektörün yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür. 2000’li yıllardan itibaren kamu, üretim faaliyetlerini Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) ve ilgili Enstitüler eliyle hububat ve yem bitkileri alanında gerçekleştirmekte ve sektörün sertifikasyon, tescil ve denetim faaliyetlerinde yer almaktadır. Özel kesimin sektörde yer almasıyla rekabetçi bir kimlik kazanan tohumculuk sektöründe, 2010 yılında toplam tohumluk üretiminin %63’ü, 2016 yılında ise %92’si özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayçiçeği, patates, pamuk ve sebze tohumlarında özel sektör payı %100’e yakındır (Tablo 11).

Yurt içinde yeteri kadar üretilmeyen yüksek verimli ve kaliteli çeşit tohumluklarının ithalatının kolaylaştırılması ve bunların ülke dahilinde üretilmesi için gerekli alt yapı, alet ekipman ve işletme girdilerine düşük faizli kredi imkanının sağlanması ile firma ve çeşit sayısında önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu gelişmelere karşın bazı çeşitlerde özel sektörün payı istenilen ölçülerde değildir. Özel sektörün, başta melez (hibrit) çeşitler olmak üzere, daha yüksek kâr getiren ürün gruplarında faaliyet gösterdiği izlenmektedir. 2016 yılı verilerine göre mahsul-tohumluk fiyat paritesinin düşük olduğu buğdayda özel sektörün tohumluk üretim oranı %69’a, arpada ise %89’a çıkmıştır. Sertifikalı meyve/asma fidanı ile çilek fidesi üretiminde ise özel sektörün payı %100’e yakındır (Tablo 11).

Özel sektör tohumculuk kuruluşlarının faaliyetleri, çeşit geliştirme ile başlayan ve ticari tohumluğun pazarlanmasına kadar uzanan tohumculuk zincirinin değişik aşamaları üzerinde odaklanmaktadır. Tohumculuk zinciri başlıca çeşit geliştirme ve adaptasyon denemeleri, tohumluk üretimi ve işleme ile tohumluk pazarlama olarak üç faaliyet şeklinde ele alındığında şirketten şirkete geçişle birlikte, özel sektör kuruluşlarının bu faaliyetlerden biri veya aynı zamanda bir kaçında yer aldığı görülmektedir.

Tohumluk üretimi sektörde yer alan 832 şirketin sözleşme yapmış olduğu 42 bin 610 müstahsil çiftçi aracılığıyla yapılmaktadır. Şirketler kendi faaliyet konuları ile ilgili alt birliğe bağlı olarak mevcut sistem içerisinde üretimlerini gerçekleştirmektedirler. Tohum endüstrisi ve üretimi alanında faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişilerin oluşturduğu şirket yapıları temel 7 tür grubu, kuruluş şekli ve sermaye şekline göre Tablo 12, 13 ve 14’de yer almaktadır. Sektörde öne çıkan tür grupları dikkate alındığında, hububat türünde 425, sebzede 221, patatesten 159 ve endüstri bitkilerinde 146 şirketin faaliyet gösterdiği görülmektedir. Şirketlerin %93,4’ü yerli sermayeye sahiptir. Ayrıca, şirketlerin %61,4’ü limited şirket olarak kurulmuştur.

Tablo 11. Sertifikalı Tohum Üretiminde Kamu-Özel Sektör Payları

		Buğday	Arpa	Soya	Mısır	Ayçiçeği	Patates	Pamuk	Sebze	Yem B.
2002	Kamu	72.192	3.778	35	171	10	48	19.286	4	1.550
	Özel	7.915	598	550	15.168	2.340	25.301	5.846	1.245	717
	Toplam	80.107	4.376	585	15.339	2.350	25.349	25.132	1.249	2.267
	Ö.S. %	10	14	94	99	100	100	23	100	32
2012	Kamu	137.728	11.608	66	151	0	8	170	125	850
	Özel	190.196	31.554	2.182	32.645	14.732	185.478	22.904	1.990	1.095
	Toplam	327.924	43.162	2.248	32.796	14.732	185.485	23.074	2.115	1.945
	Ö.S. %	58	73	97	100	100	100	99	94	56
2013	Kamu	175.360	22.557	168	173	0	39	48	169	520
	Özel	246.228	56.632	3.531	38.403	18.756	150.870	10.213	1.407	1.294
	Toplam	421.588	79.189	3.699	38.576	18.756	150.908	10.260	1.576	1.815
	Ö.S. %	58	72	95	100	100	100	100	89	71
2014	Kamu	145.439	10.771	153	584	0	11	47	3	711
	Özel	257.809	71.444	3.255	65.993	23.769	163.259	11.574	1.653	1.422
	Toplam	403.769	82.216	3.408	66.578	23.769	163.269	11.621	1.656	2.133
	Ö.S. %	64	87	96	99	100	100	100	100	67
2015	Kamu	176.588	21.124	162	168	0,1	2	13	3	1.017
	Özel	307.616	103.895	2.280	56.503	17.494	175.395	8.870	2.779	1.764
	Toplam	484.204	125.018	2.443	56.671	17.494	175.397	8.883	2.782	2.780
	Ö.S. %	64	83	93	100	100	100	100	100	63
2016	Kamu	151.436	11.251	38	411	0,2	6,5	1,2	1,2	1.007
	Özel	333.789	88.377	3.625	52.380	21.757	231.586	14.278	3.289	3.061
	Toplam	485.225	99.628	3.664	52.791	21.757	231.592	14.279	3.291	4.068
	Ö.S. %	69	89	99	99	100	100	100	100	75

Kaynak: TOB, 2017

Tablo 12. Tohumculuk Alanında Faaliyet Gösteren Şirket Yapıları

Tür Grubu	Üye Sayısı (Adet)
Hububat (Buğday-Arpa-Yulaf-Çeltik-Çavdar vb.)	425
Endüstri (Ayçiçeği-Pamuk-Mısır-Soya-Şeker Pancarı vb.)	146
Çayır-Mera ve Yem Bitkileri(Yonca-Fiğ-Korunga vb.)	121
Sebze (Domates-Biber-Hıyar-Kavun-Karpuz-Patlıcan vb.)	221
Yemelik D. Baklagiller (Nohut-Mercimek-Fasulye vb.)	77
Çim ve Çiçek	38
Patates	159

Kaynak: TSÜAB, 2017

Tablo 13. Kuruluş Şekline Göre Şirket Yapıları

	Üye Sayısı (Adet)	%
Özel Şirket (Ltd)	517	61
Özel Şirket (Anonim Şirketi)	141	17
Şahıs Firması	126	15
Sınırlı Sorumlu Pancar Kooperatifleri	23	3
Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birlikleri	11	1
Üniversite Ziraat Fakülteleri	4	1
İktisadi İşletmeler	3	0
Ziraat Odaları	3	0
Tarım ve Orman Bakanlığı Kuruluşları	2	0
Diğer Kooperatifler	2	0
Toplam	832	100

Kaynak: TSÜAB, 2017

Tablo 14. Sermaye Şekline Göre Şirket Yapıları

	Üye Sayısı (Adet)	%
Yerli	779	93
Yabancı	31	4
Yerli-Yabancı Ortaklığı	22	3
Toplam	832	100

Kaynak: TSÜAB, 2017

2.2.2. Maliyet Değerlendirmesi

Tohumculuk sektörü açısından önemli girdilerin başında arazi, üretim girdileri (su, ilaç, gübre, arazi işleme ve bakım), işleme ve paketleme yer almaktadır. Bunun dışında büyük tesisler için yatırım, işletme ve amortisman giderleri başlıca maliyet kalemleridir. Ortalama tesis yatırım maliyetleri 1-10 milyon TL arasında değişmektedir (TSÜAB, 2017).

2.2.3 Finansman, Yatırım, Mekanizasyon ve Modernizasyon Yapısı

Sektörde yer alan öz kaynakları kuvvetli ve yatırım hacimleri büyük 53 şirket dışında, sınırlı olarak öz kaynak kullanımı mevcuttur ve dönemsel krediler (zirai kredi) şeklinde finansman ihtiyacı sağlanmaktadır (TSÜAB, 2017).

Sektör firmaları, faaliyetlerine uygun, modern ve iş yükünü azaltacak şekilde makine ve teçhizat kullanmaktadırlar. Bununla beraber bazı faaliyetlerin doğası gereği iş gücü yoğun kullanılan dönemler iş akışı içerisinde yer almaktadır. Firmaların çoğunluğu; selektör, temizleme ve paketleme ekipmanlarına sahiptir. Buna ilave olarak teknolojik açıdan daha gelişmiş tesislerde pnömomatik temizleyiciler, renk ve ışık sensörlü ayırıcı ve boyalayıcılar, tohum kaplama makineleri ve hassas dolum makineleri bulunmaktadır. Firmaların kapasiteleri değişmekle beraber, saatte 200-1.000 ton arasında tohum işlenmesine ve paketlenmesine imkan tanımaktadır (TSÜAB, 2017).

2.3. Pazarlama Yapısı

Türkiye’de faaliyet gösteren, 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu ve alt mevzuatları gereği yetkilendirilen tohum firmalarının tamamı kendi bayilik ve pazarlama ağı üzerinden tohum kullanıcısı üreticiye ürünlerini ulaştırmaktadırlar. Ancak bu firmalar kendi içlerinde üretim-pazarlama şekillerine göre 3 ana gruba ayrılmış durumdadırlar. Faaliyetlerini bu ana gruplardan en az birini içerecek şekilde sürdürmektedirler (Şekil 1) (TSÜAB, 2017).

- Herhangi bir üretim faaliyeti olmayan, yerli veya yabancı üretici firmanın ürünlerini kendi pazarlama ve dağıtım ağı ile üreticiye ulaştıran, alım ve satım yapan firmalar.
- Yerli veya yabancı üretici firmanın lisans hakkını alarak bu lisanslı ürün ile üretim yaparak, ürünlerini kendi pazarlama ve dağıtım ağı ile üreticiye ulaştıran firmalar.
- İslah ve Ar-Ge yaparak piyasa talebine göre geliştirdiği yeni çeşitlerin tescil ve lisans hakkını alarak üreten, kendi pazarlama ve dağıtım ağı ile üreticiye ulaştıran firmalar.

Şekil 1. Sektörün Üretim ve Pazarlama Yapısı

2.4. Ar-Ge

Sektörde ilk Ar-Ge çalışmaları 1926 yılında Buğday Araştırma İstasyonları'nın kuruluşu ile başlamıştır. 1926-1970 yılları arasında yetiştirme teknikleri üzerine (toprak işleme, ekim zamanı, tohum miktarı, gübre ve ilaç kullanımı vb.) çalışılmıştır. 1963 yılında "Çeşitlerin Tescil ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun'un çıkması ile çeşit kavramı önem kazanmaya başlamıştır. 1970-1990 arasında Meksika buğdayları getirilmiş ve yazlık buğdaylarda büyük verim artışları sağlanmıştır. Aynı dönemde kışlık çeşitler geliştirilmiştir. 1990 yılından sonra ise çeşit geliştirme çalışmaları hız kazanmış ve birçok türde yaygın olarak yetiştirilmekte olan çok sayıda çeşit geliştirilmiştir.

TOB (2017) verilerine göre, ülkemizde kamu ve özel sektör tarafından yapılan ıslah çalışmaları sonucunda elde edilen yerli tohum çeşitlerinin tohumluk piyasasındaki payı yıllara göre ortalama %35-40 arasında değişmektedir.

Tohumluk üreten kuruluşlar bazında 1963 yılından bu güne kadar tarla bitkilerinde 58 türde toplam 3051 çeşit tescil ettirilmiş olup, bunun 940 tanesi (%31) TOB - Araştırma Enstitülerine ait iken; sebze 37 türde toplam 4645 çeşit tescil ettirilmiş olup, bunun 221 (%5) tanesi kamu Araştırma Enstitülerine aittir. Sebze 5 enstitüde oluşturulan gen havuzunda 15.000'in üzerinde materyal muhafaza altına alınmıştır. Diğer yandan, tescilli 319 adet buğday çeşidinden 164 adedi (%51,4) TOB ve üniversitelere ait olup 155 adedi özel sektöre aittir.

Arpada ise tescilli 92 adet çeşidin 52'si (%56,5) kamu (TAGEM) ve üniversiteler tarafından tescil ettirilmiştir. Hibrit Sebze tohumluğunda ithalatı azaltmak amacıyla "Türkiye F1 Hibrit Sebze Tohumu Çeşit Geliştirme Projesi" kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda 6 yazlık sebze (domates, biber, patlıcan, hıyar, kavun ve kabak) türünde 320 nitelikli hat ve 42 adet F1 Hibrit sebze çeşidi geliştirilmiş, ayrıca bu türlerde 168 hat ve 21 çeşit özel sektöre aktarılmıştır. Son 10 yılda 24 sebze çeşidi TAGEM – Araştırma Enstitüleri tarafından tescil ettirilmiştir. Böylece 2004 yılında %10 olan yerli hibrit sebze tohumluk üretimi 2016 yılı sonunda %60'lara çıkmıştır. Kışlık sebzelerde yerli yeni çeşitlerin sektöre kazandırılması amacıyla TUBİTAK 1007 kapsamında "Kışlık Sebze Yetiştiriciliğinde Hat ve Çeşit Geliştirme" projesi ile kışlık sebze (soğan, havuç, lahan, karnabahar, brokoli ve ıspanak) türlerinde Ar-Ge

çalışmalarına devam edilmektedir (TOB,2017). Buğday türünde ıslah edilen çeşitler, kurağa, soğuğa ve hastalıklara dayanıklı, makarnalık, baklavalık ve ekmeklik özellikleri oldukça yüksek kaliteli çeşitlerdir. TAGEM Enstitüleri tarafından geliştirilen bu çeşitler ülkemiz buğday ekim alanlarına hâkim durumdadır.

Ar-Ge çalışmaları son dönemde, verim, kalite yanında kurağa, soğuğa ve hastalıklara dayanıklı çeşitler geliştirme üzerine yoğunlaşmıştır. Geliştirilen ayçiçeği ve buğday çeşitleri Şili, İspanya, Azerbaycan, Türkmenistan, İran'dan, Osmancık çeltik çeşidi ise Bulgaristan, Ukrayna, Rusya ve Yunanistan'dan talep görmektedir. Geliştirilen çeşitlerin üretim hakkı sözleşme ile TİGEM ve özel sektöre devredilerek hızlı yaygınlaşması ve daha geniş alanlara yayılmasına çalışılmaktadır. TİGEM, kuruluş tarihinden itibaren, ülkemiz tarım sektörünün en önemli girdisi durumunda olan, özellikle 1980 yılından sonra hızla gelişen tohumculuk sektörünün iştiğal etmediği, üretimi yetersiz olan türlerin tohumlarının üretilmesi ve dağıtılması konusunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bununla beraber son yıllarda özellikle yem bitkileri tohumlarının üretimini arttırarak bu türlerin üretim açığını kapatmaya çalışmaktadır. 2016 yılında yem bitkileri türlerinde ülke üretiminde ihtiyacı karşılama oranına bakıldığında yoncada %3, fiğde %56, korungada %67 oranında tohum üretimi tek başına TİGEM tarafından karşılanmıştır. Bununla beraber TİGEM tarafından her yıl Sudan ve Irak'a önemli miktarda tohumluk ihraç edilmektedir (TİGEM, 2016).

Ayrıca, TOB-TAGEM tarafından belirlenen strateji kapsamında 2017 yılında Genel Müdürlüğe bağlı araştırma enstitülerinin alt yapıları (laboratuvar, makine-teçhizat vs.) ve arazi varlığı özel sektörün kullanımına açılmış, her bir enstitü bünyesinde özel sektörün kullanabileceği, işbirliği sağlanmasına yönelik ofisler hizmete girmiştir. Böylece özel sektörün Ar-Ge maliyetleri azaltılmaya çalışılırken kalifiye iş gücü talebinin ilgili enstitü uzmanları ile karşılanması öngörülmüştür. Bununla beraber Ar-Ge çalışmalarında belirlenen sorunların çözümüne yönelik kamu-özel sektör işbirliği kültürünün geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2.5. Kamu ve STK'ların Rolü

2.5.1. Kurumsal Çerçeve

Sektördeki kamu kuruluşlarını, TOB bünyesinde yer alan Genel Müdürlükler oluşturmaktadır. Bu yapıda Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) tohumculuk politikaları, teşvik ve desteklemeler, üretim ve tedarik, ithalat-ihraçat ön izin işlemleri, çeşit tescili, tohumluk kontrol ve sertifikasyon hizmetleri, piyasa denetimi ve yeni bitki çeşitlerinin korunması hizmetlerini yürütmektedir. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM) bitki sağlığı ve karantina hizmetlerini, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ise bitki ıslahı, çeşit ve yetiştirme teknikleri geliştirme hizmetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca, sektörde TOB'a bağlı Araştırma Enstitüleri ve TİGEM, Kooperatifler, Birlikler ve Özel sektör (Şirketler) sektörün diğer önemli aktörleridir.

2.5.2. Yasal Çerçeve

Ülkemizde tohumculuk organizasyonu uluslararası ve ulusal mevzuat hükümlerine göre şekillendirilmiştir. Yeni çeşit geliştirme ve kayıt altına alma, çeşit koruma, üretim, sertifikasyon, pazarlama/ticaret ve denetim gibi tohumculuk hizmetleri uluslararası yasal mevzuata uyumlu ulusal yasal mevzuat çerçevesinde yürütülmektedir.

Kanunlar;

- 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu, 2006 yılında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, 2004 yılında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, 2010 yılında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5977 Sayılı Biyogüvenlik Kanunu, 2010 yılında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelikler;

- Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği,
- Tohumluk Kontrolör Yönetmeliği,
- Tohumculuk Hizmetlerinde Yetki Devri Yönetmeliği,
- Tohumculuk Sektöründe Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği,
- Bitki Karantinası Yönetmeliği,
- Bitki Pasaportu Sistemi ve Operatörlerin Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik,
- Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik.

2.5.3. Uluslararası Entegrasyon

Uluslararası mevzuatlarla uyumlu yasal alt yapı, uluslararası kuruluşlara ve bölgesel organizasyonlara üyelik, küresel tohumculuk sektörü ile bütünleşme, uluslararası rekabet gücünün artırılmasına olanak sağlaması yanında güçlü bir milli tohum sektörünün oluşturulmasına çok büyük katkı sağlamaktadır. Bu gerçekten hareketle ülkemiz tohumculuk sistemi çeşit tescil, kayıt, çeşit koruma, tohumluk sertifikasyonu, kalite testleri, bitki sağlığı ve tohumluk ticaretinde uluslararası normları ve kuralları belirleyen sözleşmelere imza koymuş ve ilgili organizasyonlara üyeliğini gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 1963 yılında Uluslararası Tohum Test Birliği (ISTA), 1968 yılında İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Tohum Şeması/Sistemi, 1998 yılında Uluslararası Tohum Federasyonu (ISF) ve 2007 yılında da Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği (UPOV) üyeliği gerçekleştirilmiştir (TOB,2017).

Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve katılım tarihleri şu şekildedir;

- Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Uluslararası Sözleşmesi-2007
- Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi-1988
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme - 1996.

2.5.4. Denetim

Sektörde, tohumlukları yetiştiren, üreten, işleyen ve satışa hazırlayan, dağıtan ve satan gerçek veya tüzel kişilerin yetkilendirilmesi ve denetlenmesi ile ilgili usul ve esasları belirleyerek, ismine doğru, kaliteli ve standartlara uygun tohumlukların üretimi ve pazarlanması hizmetleri 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. Tohumlukların ticareti ve piyasa denetimi ile ilgili işlemler de bu kanuna göre çıkarılan Tohumculuk Sektöründe Yetkilendirme ve Denetleme Yönetmeliği ve Tohumculuk Hizmetleri Uygulama Talimatı (2017/05) hükümlerine göre TOB, TTSM, TSTM ve İl Müdürlüklerince gerçekleştirilmektedir. Tohum üreticileri tarafından üretilen ve/veya ithal edilen tohumlukların bitki sağlığı ve karantina hizmetleri ise 5996 Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (2010) çerçevesinde TOB-GKGM tarafından yürütülmektedir. Tohum, fide, fidan ve çiçek soğanı gibi çoğaltım materyalleri ithalat aşamasında ilgili teknik düzenlemesine uygunluğu açısından 2018/5 sayılı Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliği çerçevesinde denetlenmektedir.

2.5.5. Tescil ve Sertifikasyon

Tohumluk üretmek isteyen asıl veya tüzel kişilerin; Tohumluk Yetiştirici, Üretici veya Özel Sektör Araştırmacı Kuruluş Yetki Belgesi almış olmaları gerekmektedir. Elit veya orijinal tohumluk üretimleri ıslahçı, çeşit sahibi veya bunların yetki verdiği (lisans sahibi) araştırma kuruluşları tarafından üretilmekte ve pazarlanmaktadır. TOB tarafından, ihrac amaçlı üretilere ait tohumluk beyannamelerinin kabul edilmesi ve onaylanması işlemleri Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğüne devredilmiştir.

Tohumluk tescil, sertifikasyon ve kontrol hizmetleri 8 adet kamu sertifikasyon kuruluşu, 29 adet yetkilendirilmiş özel laboratuvar ve kamu araştırma kuruluşu; 198 adet özel sektör tarımsal araştırma kuruluşu vasıtasıyla yürütülmektedir.

2.5.6. Destekler

TOB tarafından, tohumculuk sektörünün uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak, yurtiçi tohum üretiminin yetersiz olduğu türlerde üretimi artırmak, verim ve kalite bakımından en gelişmiş standartları yakalamak üzere tohumculuk sektörü desteklenmektedir. Bu destekler; sertifikalı tohum üretim desteği, sertifikalı tohum kullanım desteği, sertifikalı fide-fidan kullanım desteği ana başlıkları altında yer almakla birlikte, sektörde faaliyet gösteren firmalar TOB Ar-Ge desteklerinden de yararlanmaktadır. Sertifikalı tohum üretim desteği 2008 yılından itibaren özel sektör tohumculuk kuruluşlarına verilmekte olup 2016 yılına kadar 197 milyon TL destekleme ödemesi yapılmıştır. Sertifikalı tohum kullanım desteği 2005 yılından beri sertifikalı tohum kullanarak üretim yapan çiftçiye verilmekte olup 2016 yılına kadar 751 milyon TL destek verilmiştir. Sertifikalı fide-fidan kullanımı desteklemeleri kapsamında ise toplam 308 milyon TL destekleme ödemesi yapılmıştır.

Ayrıca yatırım teşvik uygulamaları kapsamında da sektöre yönelik devlet teşvikleri bulunmaktadır. Tohum işleme (temizleme, ilaçlama, paketlenme vb.) yatırımları; 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL ve 3., 4., ve 5. bölgelerde, 500 Bin TL asgari sabit yatırım tutarı, şartını sağlayan tohum işleme yatırımları genel teşvik uygulamaları kapsamında

KDV İstisnası ve Gümrük Vergisi Muafiyeti destek unsurlarından yararlandırılmaktadır. 6. Bölgede ise 500 Bin TL asgari sabit yatırım tutarı şartını sağlayan tohum işleme yatırımlarının ise bölgesel teşvik sistemi kapsamında; Gümrük Vergisi Muafiyeti, KDV İstisnası, Kurumlar/Gelir Vergisi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Yatırım Yeri Tahsisi, Faiz Desteği, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi Desteği destek unsurlarından yararlanma imkânı bulunmaktadır.

2.5.7. Örgütlenme Durumu

Sektör örgütlenmesi incelendiğinde iki temel sivil toplum örgütü ortaya çıkmaktadır. Anayasanın 135. maddesi kapsamında kanunla kurulan meslek kuruluşları çerçevesinde bu iki sivil toplum örgütü faaliyetlerini sürdürmektedir. Sektörde faaliyet gösteren, ticari sicil kayıtları olan şirketlerin tamamı Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTÖB) çatısı altında bir araya gelmişlerdir. Kooperatif ve Birliklerin tohum ticareti yapan şirketleri yine Türkiye Tohumcular Birliği'ne üye olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bir diğer sivil toplum örgütü ise Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği (TÜRKTED)'dir.

Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTÖB):

Tohumculuk Kanunu'na göre kurulan, alt birliklerin üye olduğu kamu kurumu niteliğinde meslek örgütüdür. Yedi alt birliğin seçimleri sonucu belirlenen delegelerin katılımı ile yapılan genel kurul neticesinde ilgili her alt birlikten bir temsilcinin seçilmesi ile oluşturulan yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Sertifikalı sınıfta tohum etiketlerinin basılması ve özel tohumluk kontrolör eğitimi düzenlenmesi ile yetkilendirilmiştir.

Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği (TÜRKTED):

Türkiye tohumculuk endüstrisini güçlendirmeye ve geliştirmeye odaklanmış, kurulduğu 1985 yılından beri çalışmalarını sürdüren ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Bitki ıslahı-çeşit geliştirme, yeni bitki çeşitlerinin adaptasyonu ve kayıt altına alınması, kaynak ve sertifikalı tohumlukların çoğaltımı, işlenmesi, ambalajlanması, yurt içi ve yurt dışında pazarlanması aşamalarında faaliyet gösteren 42 firma halen TÜRKTED üyesidir. 1998 yılından beri Uluslararası Tohumculuk Federasyonu (ISF) ve 2007'den beri Avrupa Tohumculuk Derneği (ESA)'nın üyesi olan TÜRKTED bu organizasyonların tüm çalışmalarına etkin bir şekilde katılarak ülkemizi temsil etmektedir. Türkiye tohumculuk sektörü paydaşlarının önderliğinde ve TOB katkılarıyla, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) ülkelerinin ilgili kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılımıyla Mart 2009'da ECO Ülkeleri Tohumcular Birliği (ECOSA) kurulmuştur. Bu birlik faaliyetlerini; ECO bölgesinde yeni çeşitlerin kayıt altına alınması ve tohumluk sertifikasyonu konularında Türkiye'deki sistemin ECO Bölgesi ülkelerinde de uygulanması amacı doğrultusunda, TÜRKTED koordinasyonunda sürdürmektedir.

Tablo 15. TÜRKTÖB'a Bağlı Alt Birlikler

Alt Birlik	Üye Sayısı
TSÜAB (Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği)	822
TODAB (Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği)	6.234
BİSAB (Bitki İslahçıları Alt Birliği)	235
FÜAB (Fidan Üreticileri Alt Birliği)	740
SÜS-BİR (Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği)	577
TYAB (Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği)	33.879
FİDEBİRLİK (Fide Üreticileri Alt Birliği)	123

Kaynak: TSÜAB, 2017

SORUN ALANLARI

3

3. SORUN ALANLARI

Türkiye’de tohumculuk faaliyetleri 2006 yılında çıkarılan 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile sektördeki pek çok sorun çözüme kavuşturulmuştur. Ancak mevcut durumda halen bazı sorunlar süre gelmektedir.

3.1. Ar-Ge

Şirket ölçeklerinin küçük olması, nitelikli teknik personel eksikliği, laboratuvar ve alt yapı yatırım maliyetlerinin yüksek olması ve sektörde yer alan şirketlerin çoğunluğunun Ar-Ge risklerini göze almaması nedeniyle özel sektör Ar-Ge düzeyi yetersiz kalmaktadır. Kamu tarafından yapılan Ar-Ge çalışmaları sonucu elde edilen yeni çeşitlerin sayısı bazı türlerde sektörün ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmakta veya yurtdışında geliştirilmiş çeşitleri kullanmak sektöre daha cazip gelmektedir. Bununla birlikte, TOB-TAGEM teknolojik ve fiziki alt yapısının Ar-Ge projeleri yapmak kaydıyla özel sektöre açılmasının ve Ar-Ge destek üst limitlerinin artırılmasının sektörün bu alandaki sorunlarına çözüm olması beklenmektedir.

3.2. Üretim Maliyetleri

Sektörde lisans hakkı, işgücü maliyetlerinin yüksek olması ve arazi kiralalarının yüksek olması üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Bununla beraber kayıt dışı üretimin oluşturduğu haksız rekabet ortamı mevzuata uygun faaliyet gösteren özel sektör firmalarının üretim maliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Yatırım maliyetlerinin de dikkate alınarak ıslah edilen bir ürünün kg başına maliyetinin belirlenmesi amacı ile Kamu ve özel sektör temsilcilerinin maliyet çalışmaları yapması üretim maliyetlerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

3.3. Mevzuat ile İlgili Sorunlar

Mevzuat ile ilgili sorunlar günün değişen koşulları ve ticaret şekillerine bağlı olarak ihtiyaç duyulan yeni düzenlemeleri ve mevcut mevzuata ilişkin sorunları kapsamaktadır. Bu ana sorun başlığı altında piyasa kontrolü, cezalar, tarla kontrolleri, yetki devirleri, döner sermaye ücretleri, ambalaj ve paketleme, desteklemeler, üretim, yerel yönetimler, tohum ithalatı ve ihracatı gibi birçok alt başlık yer almaktadır. Mevzuat sorunlarının büyük bir kısmı TOB çalışma konuları içerisinde yer almakla birlikte diğer bakanlıkların çalışma konuları ile ilgili mevzuat konularını da içermektedir.

3.4. Finansman

Sektörde faaliyet gösteren firmaların %83’ü orta ve küçük ölçekli firmalarda oluşmaktadır. Yatırım ve Ar-Ge için gerekli olan nakit ihtiyacı kredi, destek ve hibeler ile karşılanmaya çalışılsa da birçok firma için finansman önemli bir dar boğaz oluşturmaktadır. Finansman kaynaklarının diğer ilgili bakanlıklar (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, AB Başkanlığı, Ticaret Bakanlığı) ile çoğaltılarak alternatif finansman ve destek programları yaratılması önem taşımaktadır.

3.5. Fide, Fidan üretim, denetim ve pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar

Kaçak üretimin engellenmesi, üretici belgesi olmayanların üretimlerinin engellenmesi, kontrolü yapılmamış fidanların satışının engellenmesi fide ve fidan pazarlama sistemi açısından büyük önem taşımaktadır. Mevcut mevzuata göre ithal edilen sebze tohumlarının analizlerinin karantina laboratuvarlarında yapılması zorunluğudur. Ancak Türkiye’de üretilen ve ülke içinde pazarlanan standart yerli tohumlarda bu zorunluluk bulunmamaktadır. Bu uygulama yerli tohumları hastalık yönünden denetimden uzak tutmakta ve yeni gelişmekte olan bu sektöre özellikle tohumla taşınan hastalıklar bakımından ciddi zararlar da vermektedir. Ayrıca bu durum, nihai kullanıcı olan çiftçide son derece ciddi maddi zarara neden olmaktadır. Buda fide fidan üreticisi, tohumcu kuruluş ve çiftçi arasında hukuki davalara neden olmaktadır. Bununla beraber kamu ve özel sektör işbirliği ile kurulacak bir hızlı tanı laboratuvar sisteminin bu konuda oluşan sıkıntıların giderilmesi faydalı olacağı sektör tarafından belirtilmektedir. Fide ve fidan yetiştiriciliği için de “Tarım Bilgi Sistemi’nin oluşturulması sektörün kayıt altına alınması ve kontrolü açısından önem taşımaktadır.

4

2018 -2022 DÖNEMİ
PROJEKSİYONLARI

4. 2018-2022 DÖNEMİ PROJEKSİYONLARI

2018-2022 döneminde uygulanacak politikaların hazırlanmasında politika yapıcılara yol göstermesi amacıyla üretim ve arz tahminleri yapılmıştır. Üretim tahmini 2002-2016 yılları arasında TOB ve TÜİK verileri esas alınarak yapılmıştır. Türkiye’de 2016 yılı itibariyle toplam sertifikalı tohumluk üretiminin %91’ini buğday, patates, arpa, mısır ve toplam sebze tohumu oluşturmuştur. Çalışma kapsamında buğday, arpa, mısır tohumu ve patates tohumluğu üretimi, toplam sebze tohum üretimi ve arz tahmini yapılmıştır. Buğday, arpa, mısır tohumu ve patates tohumluğu için ayrı olarak tohum ihtiyacı tahmin edilmiş ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı hesaplanmıştır. Tablolarda yer alan 2016 yılı değeri gerçekleşme 2018-2022 değerleri öngörü değerleridir.

Çalışılan ürünlere ait tohum üretiminin 2018-2022 yılları arasındaki üretim miktarlarını tahmin edebilmek için buğday, arpa, mısır tohumu ve patates tohumluğu için ayrı ekonometrik model oluşturulmuştur. Sebze tohumu üretim tahmininde trend tahmini yapılmıştır. Modelde kullanılan değişkenlerin tespit edilmesinde daha önce yapılan çalışmalar, konu uzmanları ve sektör temsilcilerinin görüş ve önerilerinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda üretim tahmininde bağımsız değişken olarak; tohum ekim alanı, tohum verimi, verim endeksi, tohum ithalat ve ihracat miktarı, tohum fiyatı, nihai ürün alan ve üretimi, nihai ve ikame ürünün fiyatı, bitkisel üretime verilen toplam destek miktarı, mazot ve gübre fiyatları ve iklim verileri kullanılmıştır. Bazı değişkenlere ilişkin uygun zaman serisi verisi bulunamaması, bulunan veri setinin sağlıklı olmaması ve veriler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu nedeniyle modelden çıkartılmıştır. Özellikle en önemli bağımsız değişken olan tohum ekim alanı verilerine ulaşılamamıştır. Bu nedenle sertifikalı tohum verimleri kullanılarak uyarlanmış ekim alanı hesaplanıp modele dahil edilmiştir. Tohum üretiminin gelecek dönemler tahmininde modelde kullanılan değişkenler Tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 16. Tohum üretimi gelecek dönem tahminlerinde kullanılan değişkenler

Buğday	Arpa	Mısır	Patates
Tohum ekim alanı (da)	Nihai ürün (arpa) ekim alanı (da)	Tohum ekim alanı (da)	Tohum verimi (kg/da)
Nihai ürün (buğday) ekim alanı (da)	Tohum fiyatı (TL/kg)	Tohum fiyatı (TL/kg)	Tohum ihracat miktarı (ton)
Tohum fiyatı (TL/kg)	Tohum ekim alanı (da)	Tohum ithalat miktarı (ton)	Tohum fiyatı (TL/kg)
Tohum verimi (kg/da)	Tohum verimi (kg/da)	Tohum verim endeksi	Nihai ürün verimi (kg/da)
Tohum ithalatı (ton)		Mazot fiyatı (TL/lt)	Toplam bitkisel üretime verilen destekleme tutarı (bin TL)
Tohum ihracatı (ton)			Mazot fiyatı (TL/lt)

Tohum arzı ise, aşağıdaki eşitlikten hesaplanarak tahmin edilmiştir. Eşitlikte ithalat ve ihracatın ayrı olarak trend tahminleri yapılmış ve her yıl için arz miktarı hesaplanmıştır.

$$\text{Tohum arzı} = \text{Tohum üretimi} + \text{Tohum ithalat miktarı} - \text{Tohum ihracat miktarı}$$

Tohum arz miktarına ek olarak sertifikalı tohumların yenileme esasları dikkate alınarak tohum ihtiyacı aşağıdaki eşitlikten hesaplanmıştır;

$$\text{İhtiyaç} = \text{Nihai ürün ekim alanı} * \text{dekara atılan tohum miktarı (ton)} / \text{sertifikalı tohum yenileme süresi}$$

2016 yılında üretilen toplam tohum üretiminin %50'ye yakını buğday oluşturmuştur. Tablo 16 incelendiğinde; 2018 yılında 538 bin ton, 2022 yılında 652 bin ton olması beklenen buğday tohumu üretiminde 2022 yılına kadar her yıl artış olması beklenmektedir. Buğday tohum arz miktarının yıllara göre değişimi incelendiğinde ise üretim miktarına bağlı olarak artış göstereceği öngörülmektedir. Arzın üretim miktarından az olması da ihracatın ithalattan fazla gerçekleşeceğini göstermektedir.

Buğday tohum ihtiyacı için dekara atılan buğday tohumu miktarı 20 kg, sertifikalı tohum yenileme süresi 3 yıl olarak alınmıştır. İhtiyaç; Türkiye'deki tahmin edilen tüm buğday ekim alanlarında sertifikalı buğday tohumu ekilmesi halinde gereken tohum miktarıdır.

Tablo 17. Buğday tohum üretim, arz, ihtiyaç tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı

Yıllar	Üretim (ton)	Arz (ton)	İhtiyaç (ton)	Üretimin ihtiyacı Karşılama Oranı (%)
2016	485.225	466.618	511.463	94,87
2018	538.241	529.848	480.281	112,07
2019	566.661	557.662	472.072	120,04
2020	595.081	585.475	463.862	128,29
2021	623.501	613.289	455.653	136,84
2022	651.921	641.103	447.443	145,70

Tohum üretimdeki artışla birlikte ihtiyacın karşılanacağı, 2016 yılında %95 olan üretimin ihtiyacı karşılama oranının 2018-2022 döneminde %100'ün üzerinde olacağı, 2022 yılında %145,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Tablo 17). Fakat burada ihtiyacın azalmasının sebebinin buğday ekim alanlarının azalmasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. 2022 yılındaki 194 bin ton tohum arz fazlasının tamamının ihracata yönlendirilmesi halinde, son 14 yılın en yüksek ihracatının yapıldığı 2016 yılına göre 8 kat fazla ihracat yapılmasına imkan sağlayacak arz fazlalığı öngörülmektedir. Buna göre, tohum arz fazlalığının ihracata yönlendirilmesi için gerekli çalışmalar yapılması gerektiği önerilmektedir.

Arpa tohum üretimi ise 2016 yılında 99,6 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Üretim miktarının 2018 yılında 110 bin tona ve 2022 yılında 139 bin tona ulaşması öngörülmektedir. Arpa tohum arzının da yıllar itibariyle artış göstereceği

ve arz miktarının üretim miktarından düşük olması da ihracatın ithalattan fazla gerçekleşeceğini göstermektedir (Tablo 18).

Türkiye'deki tüm arpa ekim alanlarında sertifikalı tohum kullanıldığında oluşacak ihtiyacın hesaplanmasında ise dekara atılan tohum miktarı 20 kg, sertifikalı tohum yenileme süresi 3 yıl olarak hesaplanmıştır. Tohum ihtiyacının arpa ekim alanlarındaki azalmadan dolayı azalacağı öngörülmüştür. Bu sebeple 2016 yılında ihtiyaç, üretimle %55 oranında karşılanırken, tohum üretimindeki artıştan dolayı 2022 yılına gelindiğinde bu oranın %97,1'e ulaşacağı öngörülmektedir (Tablo 18).

Tablo 18. Arpa tohum üretim, arz, ihtiyaç tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı

Yıllar	Üretim (ton)	Arz (ton)	İhtiyaç (ton)	Üretimin ihtiyacı Karşılama Oranı (%)
2016	99.628	98.007	182.670	54,54
2018	110.083	108.537	163.291	67,42
2019	117.319	115.642	158.236	74,14
2020	124.556	122.748	153.181	81,31
2021	131.792	129.853	148.126	88,97
2022	139.029	136.958	143.071	97,17

Dane mısır tohum üretiminin de yıllar itibarıyla artış göstereceği tahmin edilmektedir (Tablo 19). 2022 yılına gelindiğinde 2016 yılına göre mısır tohum üretimi %33 artarak 69,9 bin ton olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Yapılan tahminler doğrultusunda 2022 yılına kadar tohum arzının da üretimden kaynaklı artış göstereceği hesaplanmıştır.

Türkiye'deki tüm mısır ekim alanlarında sertifikalı mısır tohumu kullanıldığında oluşacak ihtiyacın hesaplanmasında ise dekara atılan mısır tohumu 3 kg, sertifikalı tohum yenileme süresi ise hibrit mısır olmasından dolayı 1 yıl olarak alınmıştır. 2016 yılında oluşan ihtiyaç %259 oranında üretimle karşılanırken, 2022 yılında %312 oranında karşılanacaktır. 2022 yılında 34 bin tonluk tohum arz fazlalığı öngörülmektedir. Buna göre, tohum arz fazlalığının ihracata yönlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Tablo 19. Mısır tohum üretim, kullanım tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı

Yıllar	Üretim (ton)	Arz (ton)	İhtiyaç (ton)	Üretimin ihtiyacı Karşılama Oranı (%)
2016	52.791	40.628	20.401	258,77
2018	58.708	46.854	20.999	279,58
2019	61.511	49.142	21.346	288,16
2020	64.314	51.430	21.694	296,46
2021	67.116	53.718	22.041	304,51
2022	69.919	56.006	22.388	312,31

Toplam tohum üretiminde buğdaydan sonra ikinci sırada pay alan patates tohumluk üretiminin 2016 yılına göre, Politika Belgesinin ilk iki yılında düşüş yaşayacağı, 2019 yılından sonra artarak devam edeceği, 2022 yılında 271 bin tona ulaşacağı öngörülmektedir (Tablo 20). 2019 yılından sonra patates tohumluk arzının üretimden fazla gerçekleşeceği ve bu fazlalığın tohumluk ithalatındaki artıştan kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Türkiye’de patates tohumculuk sektörünün büyük oranda ithal anaç kademe tohumluğu ülke içerisinde birkaç kez çoğaltarak kullanması bunun nedeni olarak gösterilebilir.

Türkiye’deki tüm patates ekim alanlarında sertifikalı tohumluk kullanıldığında oluşacak ihtiyacın hesaplanmasında ise dekara atılan tohumluk miktarı 450 kg, sertifikalı tohumluk yenileme süresi 3 yıl olarak hesaplanmıştır. Tohumluk ihtiyacının patates ekim alanlarındaki azalmadan dolayı düşeceği öngörülmüştür. Bu sebeple 2016 yılında ihtiyaç, üretimle %107 oranında karşılanırken, tohumluk üretimindeki artıştan dolayı 2022 yılına gelindiğinde bu oranın %162,7’ye ulaşacağı öngörülmektedir. 2022 yılında oluşması beklenen 134 bin tonluk tohumluk arz fazlalığının ihracata yönlendirilebilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Sebze tohum üretim tahmini türler bazında özellikle de domates, hıyar, biber, patlıcan, kabak tohumlarında ekonometrik model kurularak incelenmek istenmiştir.

Fakat sebze türlerinden herhangi birine ait tohum üretim miktarı, tohum fiyatı, tohum ekim alanı ve dış ticaret verilerine ulaşılmadığından model kurulamamıştır. Bu sebeple sadece toplam sebze tohum üretiminin trend tahmini yapılmıştır.

2022 yılında sebze tohumu üretiminin 2016 yılına yakın olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (Tablo 21). Büyük oranda ithalata dayanan sebze tohumculuğunda, arz miktarının üretim miktarından daha fazla gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Tablo 20. Patates tohum üretim, arz tahmini ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı

Yıllar	Üretim (ton)	Arz (ton)	İhtiyaç (ton)	Üretimin ihtiyacı Karşılama Oranı (%)
2016	231.592	257.145	217.286	106,58
2018	217.753	243.814	187.163	116,34
2019	231.154	258.297	182.046	126,98
2020	244.554	272.780	176.930	138,22
2021	257.955	287.263	171.814	150,14
2022	271.355	301.746	166.698	162,78

Tablo 21. Sebze tohum üretim, kullanım tahmini

Yıllar	Üretim (ton)	Arz (ton)
2016	3.291	3.986
2018	2.866	3.780
2019	2.951	3.947
2020	3.035	4.022
2021	3.120	4.064
2022	3.204	4.106

SEKTÖRE YÖNELİK
POLİTİKALAR

5. SEKTÖRE YÖNELİK POLİTİKALAR

Cumhuriyet tarihi ile birlikte ülkenin ihtiyacı olan besinlerin üretilmesi ve kendi kendine yeterli, sürdürülebilir bir tarımsal üretim gerçekleştirilmesi hedefi belirlenmiş ve politikalar bu doğrultuda geliştirilerek, ülke ve sektör açısından günün değişen ticari koşullarına uygun yeni düzenlemeler yapılarak uygulamaya devam edilmektedir.

5.1. Mevcut Politikaların Değerlendirilmesi

- Türkiye’de tohumculuk alanında 1925 yılında tohum ıslah istasyonlarının kuruluşu ile başlayan faaliyetler, o zamanki adı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın katkıları ile yaygınlaştırılmıştır. 1933 yılında Ankara’da Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün kuruluşu ve 1950 yılında 5433 sayılı yasa ile Devlet Üretme Çiftliklerinin organizasyonu ile tohumluk üretim ve dağıtımını ivme kazanmıştır. Bu dönemde üreticinin tohumluk ihtiyacı devlet eliyle karşılanmaya çalışılmış, bu politika ile ülke ihtiyacı olan türlerde üretim arttırılmaya çalışılmıştır.
- 1960 yılında kurulan Bölge Çeşit Deneme İşleri Müdürlüğü ile tescil ve sertifikasyon sisteminin temeli atılmış ve 1963 yılında çıkartılan “Tohumlukların Tescil Kontrol ve Sertifikasyonu” hakkındaki 308 sayılı yasa ile Türk Tohumculuğunun hukuki bir zemine oturtulması sağlanmıştır.
- 1980’li yıllara kadar kamu sektörü ağırlıklı yürütülen tohumculuk faaliyetleri, bu dönemde alınan özel sektörü teşvik edici önlemlerle, önemli bir yapısal değişim gerçekleştirmiştir. 1984 yılında Türkiye tohumluk üretiminde yetersizliği görülen ve yerli üretim ile talebin karşılanamadığı türlerde 84/8231 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile özel sektör tarafından ithalatına izin verilmiştir.
- 1985 yılında 85/10151 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kredilendirme ve destek fiyat uygulamaları iyileştirilmiştir. Böylece özel sektörün finansman ve tohumluk arazi ihtiyaçları karşılanmaya dolayısı ile maliyet unsurları azaltılmaya çalışılmıştır.
- 1988 yılında tohumluk perakende ve ticaretine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Gümrük muafiyeti uygulamaları yine bu yıllarda gerçekleşmiştir.
- 1990’lı yıllarda tohum ithalatı ve ihracatı konularında kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılırken, bir yandan da tohumluğun kalitesi ve zirai karantina tedbirleri gibi konularda düzenlemeler ortaya konmuştur. Bununla beraber özellikle 1994 yılında çeşit koruma, ıslahçı hakları gibi konular üzerinde mevzuat çalışmaları başlamıştır. Yine bu yıllarda ülke tohumculuk sisteminin uluslararası sisteme uyumu sağlanmaya çalışılmış, bu konuyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır.
- 2000’li yıllar tohumculuk sektörü açısından son derece önemli düzenlemelerin yapıldığı, özel sektörün tohumculuk faaliyetlerinin üst seviyelere ulaştığı yıllardır. 2004 yılında çıkarılan 5042 sayılı ‘Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun’ ve özellikle 2006 yılında çıkarılan 5553 sayılı ‘Tohumculuk Kanunu’ özel sektör için birçok yeni hak ve sorunların çözümüne yönelik mevzuat alt yapısı sağlanmıştır.

Yine bu yıllarda yürütülen destekleme politikaları ile tohumculuk sektörünün ivme kazanarak gelişmesi sağlanmış, ülke; tohum ve tohumluk üretiminde birçok türde kendine yeterli hale gelmiştir. TOB tarafından yürütülen Tarımsal Yeniliklerin Yaygınlaştırılması Yayım Projeleri ile Araştırma Enstitülerinin tescil ettirdiği çeşitlerin çiftçilere

tanıtılması çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte 2007 yılından sonra tohumculuk sektörüne Ar-Ge faaliyetleri için devlet destekleri verilmiş, TOB'a bağlı TAGEM ve Enstitüleri tarafından özel sektör Ar-Ge projeleri, hibe destekleri ile çeşitli oranlarda desteklenmeye başlamıştır. 2017 yılında tohumculuk ve Ar-Ge faaliyetleri için destekleme üst sınırı arttırılmış, devlet Araştırma Enstitüleri alt yapıları (arazi, laboratuvar, makine, teçhizat, vs) özel sektör kullanımına açılmıştır. Böylece özel sektörün Ar-Ge yatırım maliyetlerinin azaltılması hedeflenmektedir. Diğer yandan, TAGEM olanaklarının özel sektör tarafından kullanılması, izolasyonun sağlanması açısından da özel sektöre önemli altyapı imkânı sağlamaktadır.

5.2. 2018-2022 Dönemi Politikaları

Tohumculuk sektörünün dünyadaki gelişimi incelendiğinde; tüketici taleplerine uygun, sürdürülebilir ve kaynağı bilinen gıdaların üretimi için sertifikalı tohum kullanımının giderek önem taşıdığı görülmektedir. Uzun vadede özellikle dünya tohum ticaretinde uluslararası standartlara sahip sertifikalı tohumların kullanımı dünya ticaretine entegrasyonda önemli rol oynamaktadır. Uzun vadede sertifikalı tohum kullanımını artırıcı önlemler alınmalı, sertifikalı tohum kullanımını teşvik edilmelidir. Bununla beraber 'Milli Tarım', "milli ve yerli üretim" gibi kavramların önemi doğrultusunda yerli çeşitlerimizi ve bunların ıslahçısı durumundaki yerli firmalarımızı uluslararası ticaret mevzuatı içerisinde pozitif ayrımcılığa tutulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle milli ve yerli firmaların geliştirdiği, dünya pazarlarında rekabet gücüne sahip çeşitlerin geliştirilmesi yönünde çalışmalara önem verilmelidir.

Önümüzdeki süreçte, tohumculuk destekleri ve sübvansiyonlu kredilerin ithal edilen çeşitlerin yerine yerli çeşitlerin üretimi politikasına göre verilmesi, arz-talep dengesi kurulması açısından önem taşımaktadır.

Tohumculuk Sektör Paydaşlarının (Kamu ve Özel Sektör) yetki sınırları belirlenerek veri otomasyon sisteminin oluşturulması ve bu konuda yapılan çalışmaların hızlandırılması, TÜİK ile görüşülerek mahremiyeti ihlal etmeyecek şekilde verilerin paylaşılmasının sağlanması sektör paydaşları açısından önem taşımaktadır. Bununla beraber sertifikalı olmayan tohumların da kayıt altına alınması ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Kamu ve özel sektör işbirliği artırılmalı, buna olanak sağlayacak birimler aktif çalışır hale getirilmelidir.

Tohum üretiminin, bölgelere göre desteklenmesi sağlanmalı, havza bazlı destekleme modeli ile entegrasyon sağlanmalıdır. Modele uygun olarak organize tohum, fide, fidan üretim bölgeleri oluşturularak teşvikler bu kapsamda yeniden değerlendirilmelidir.

Küçük ölçekli firmaların bir araya gelerek Ar-Ge çalışmalarını yürütecek bir firma kurmalı ve Ar-Ge faaliyetlerini bu firma üzerinden gerçekleştirmelidirler. Bu yapı üst birliğe bağlı bir iştirak olabileceği gibi ayrı bir organizasyonda olabilir.

Islah çalışmalarında iklim değişikliği senaryoları dikkate alınmalı, kuraklığa dayanıklı ürünler geliştirilmelidir, meyvecilikte farklı iklim ve toprak özelliklerine göre anaç geliştirilmelidir.

Yem bitkileri tohumluk ihtiyacımızın karşılanmasına yönelik çalışmalar yapılmalı, hububatta ihracatın arttırılması sağlanmalıdır.

İslahçı yetiştirerek marka değeri olan tohumların üretilmesinin sağlanmalı, Mısır ve ayçiçeğinde dünya ölçeğinde islah yapan en az 10 firmanın oluşturulması sağlanmalıdır.

Uzun dönemde dışa bağımlılığı asgari düzeye inmiş, üretimi kendi ihtiyacını karşılayacak ve ihracat potansiyelini artıracak, dünya ile rekabet edebilecek bir milli tohumculuk sektörü yaratılması ülke menfaatleri açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de tohumculuk faaliyetleri 2006 yılında çıkarılan 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun ile sektördeki pek çok sorun çözüme kavuşturulmuştur. Ancak mevcut durumda Ar-Ge, üretim maliyetleri, finansman, mevzuat ile ilgili sorunlar ve fide, fidan üretim, denetim ve pazarlanmasında yaşanan sorunlar devam etmektedir. Bu kapsamda paydaşlar ile birlikte tespit edilen sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik eylem planları Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22. Tohumculuk Sektörü Sorun Alanları ve Eylem Planları

Sorun Alanı	Çözüm Önerileri	Eylem Planı	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş
1 Dünya piyasalarında rekabet edecek yerli firma ve çeşitlerimizin yok denecek kadar az olması	Dünya ile rekabet edebilecek, ülke ihtiyacını karşılayacak milli çeşitler geliştirmek için bu potansiyele sahip yerli firmaların desteklenmesi sağlanmalıdır.	Desteklemelerin ve yasal mevzuatın ‘Politika Belgesinde’ belirtilmiş olan firma gruplarına göre yeniden değerlendirilerek düzenlenmesi, yerli firmaların, yerli çeşitler ile dünya piyasalarında rekabet edecek hale gelmesi sağlanmalıdır.	TOB	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler, STK’lar
2 Sertifikalı tohum üretim ve kullanım miktarlarının istenen düzeylerde olmaması	Sertifikalı tohum üretiminin iç tüketim, ihracat ve dünya ticaretinin uzun vadeli eğilimleri göz önünde bulundurularak artırması için, sertifikalı tohum üretiminin desteklenmesi, kayıt dışı ve sertifikasız tohum üretimini asgari düzeye indirilmesi için gerekli denetim, bilişim alt yapısı ve yasal mevzuatın düzenlenmesi gerekmektedir.	Geliştirilme sürecinde olan mevcut bileşim alt yapısı ihtiyaca cevap verecek şekilde biran önce kullanıma açılmalıdır.	TOB	Üniversiteler, Birlik ve Alt Birlikler
3 Küçük ölçekli firmaların Ar-Ge faaliyetlerinin yetersiz olması	Firmaların bir araya gelerek Ar-Ge çalışmalarını yürütecek bir firma kurmaları ve Ar-Ge faaliyetlerini bu firma üzerinden gerçekleştirmeleri sağlayacak bir model oluşturulmalı.	Organize tohumculuk bölgeleri oluşturularak çalışmalar bu bölgelerde gerçekleştirilmeli.	STK’lar, Firmalar	TOB
4 Kamu ve özel sektör işbirliğinin istenen düzeyde olmaması	Kamu ve özel sektör işbirliğinin artırılması, buna olanak sağlayacak birimlerin aktif olarak çalışır hale getirilmesi.	Kamu Ar-Ge personelinin özel sektöre danışmanlık yapabilmesi ile ilgili yasal mevzuat alt yapısının hazırlanması.	TOB	STK’lar, Firmalar

Tablo 22. devamı...

Sorun Alanı	Çözüm Önerileri	Eylem Planı	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş
5 Yeni yerli çeşitlerin ıslahı ve ıslah edilen yeni yerli çeşitlerin iç ve dış pazarda yeterince tanıtımının yapılması	Islahçı kuruluşların kapasitelerini geliştirme yönündeki çalışmaların (teknolojik alt yapı, ara eleman ihtiyacı, damızlık materyal sağlanması) yapılması.	Islahçıların yetiştirilmesi amacıyla ıslahçı yetiştirme programı hazırlanarak (IYP) yurt içi ve yurt dışı eğitimler ile sektörün istediği standartlarda ıslahçı ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılması. Ortaya konulan yerli yeni çeşitlerin çiftçilere benimsenmesi çalışmalarının artırılması ve çeşitlendirilmesi, tanıtım ve pazarlanmasına yönelik ulusal ve uluslararası etkinliklere katılım için gerekli desteklerin ilgili bakanlıklar tarafından sağlanması.	TOB	Üniversiteler, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
6 Veri eksikliği	Kullanıcıların yetki sınırları belirlenerek veri otomasyon sisteminin oluşturulması sağlanmalı.	TÜİK ile görüşülerek mahremiyeti ihlal etmeyecek şekilde verilerin paylaşılması sağlanmalıdır. Ayrıca sertifikalı olmayan tohumların da kayıt altına alınması	TOB, TÜİK	
7 Tohum üretiminin belirli ürünlerde yoğunlaşması	Türk tarımının ihtiyacına yönelik olan çeşitlerin geliştirilmesi ve üretilmesi.	Öncelikle ithal edilen tohum çeşitlerinin yerine yerli çeşitlerin üretiminin sağlanması, tohumculuk destekleri ve sübvansiyonlu kredilerin bu amaca uygun olarak verilmesi.	TOB, Ziraat Bankası	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı
8 Yerli ve milli çeşitlerin tanımlanmasındaki sorunlar	Yerli ve milli çeşit tanımının net olarak yapılması, yerel çeşitlerin kayıt altına alınması uygulamasının hızlandırılması.	Yerli ve milli çeşitlerin üretimini gerçekleştiren firmalara yönelik destekleme ve kredilerin yeniden düzenlenmesi.	TOB	Üniversiteler, STK'lar
9 Tohum ıslah maliyetlerinin bilinmemesi	Yatırım maliyetleri de dikkate alınarak ıslah edilen bir ürünün kg başına maliyetinin belirlenmesi.	Kamu ve özel sektör temsilcilerinin maliyet çalışmaları yapılması.	TOB	TÜRKTOB, Üniversiteler

Tablo 22. devamı...

Sorun Alanı	Çözüm Önerileri	Eylem Planı	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş
10 Fide, fidan üretiminde pazarlama sorunu	Üretim materyallerinin belirlenmesi, buna uygun kontrol ve otomasyon takip sisteminin geliştirilmesi.	Kaçak üretimin engellenmesi, üretici belgesi olmayanların üretimlerinin engellenmesi, kontrolü yapılmamış fidanların satışının engellenmesi. Yerel idarelerin fidan dağıtımında gerekli özeni göstermesi, sertifikalı fidan kullanarak adına doğru ve sağlıklı materyalin kullanımını sağlaması. Fidan konusunda denetlemlerin artırılması. Organize bölgelerin oluşturulması. Fidan yetiştiriciliği için Tarım Bilgi Sisteminin oluşturulması	TOB	Özel İdareler, Belediyeler, Üretici Firmalar

KAYNAKÇA

BÜGEM, 2015. "Tohumculuk Raporu 2015".

TİGEM, 2016. "Tohumculuk Sektör Raporu 2016".

GTHB, 2017. TAGEM ve BÜGEM Faaliyet Raporları 2017.

ISF, '<http://www.worldseed.org/resources/seed-statistics/>'.

TSÜAB, 2017. "Tohum Yetiştiriciliği Ulusal Strateji Raporu 2017".

TSÜAB, 2016. 'Çalışma Grubu 2016 Yılı Raporları, 2 cilt.

+90 312 307 60 00

+90 312 307 61 90

@ <https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM>

Eskişehir Yolu 10.km Üniversiteler Mh.
06800 Çankaya / ANKARA